

ANTWOORD OP „INDIVIDUEEL INSTINKT EN SOORTSINSTINKT”.

Tegen de beschouwingen van Dr. de Lange, die feitelijk geen discussie van mijn artikel bevatten, maar er tegenover of er naast geplaatst zijn, heb ik hetzelfde bezwaar als tegen de meeste beschouwingen over dit onderwerp; zij onderscheiden niet genoeg, zij zijn te algemeen en te positief. Dr. de Lange moge niet de pretentie hebben om een definitieve oplossing te geven, aan het slot spreekt hij toch zeer positief: Al ons sociaal idealisme, al onze uitingen van persoonlijke of collectieve cariteit wortelen in ons sociaal instinkt, enz.. Zoo eenvoudig is de zaak niet. M. i. is het niet eens een verklaring; ik kan in de woorden weinig meer zien dan algemeenheden, waarin de feiten goedschiks kwaadschiks zijn ondergebracht; juist zoo als bij „egoïsme” en „altruïsme”.

Uitvoerig zal ik dit niet adstrueeren; ik zou mij zelve herhalen; maar een paar kantteekeningen zullen mij geoorloofd zijn ten einde klaarblijkelijk misverstand omtrent mijn beweringen weg te nemen:

De klem van Dr. de Lange's betoog zit in het verhaal van Signe en Sigmunde, waaruit hij de conclusie trekt: „Zooals men ziet primereen in dit geval de sociale gevoelens en verplichtingen volkomen.” Daarmee schijnt hij bewezen te achten, dat althans in die periode het soortsinstant primair was. Ik merk hier echter niets van een „soortsinstant”. Ik merk alleen van bindende regels, voorschriften, die in een kring zich aan het individu opleggen, en die in dit geval, omdat Signe tot twee kringen behoort, conflict brengen. Het is een ongeoorloofde sprong uit gehoorzaamheid aan de pressie van sociale regels te besluiten tot een „sociaal instinkt”. Men zou even goed kunnen zeggen, dat iemand, die zich angstig aan de conventie houdt, een „altruïst” is; hij buigt immers voor het „andere”. Dr. de Lange heeft zelf wel gevoeld, dat in een primitieve maatschappij nog iets anders dan een aangeboren „sociaal instinkt” het individu tot onderwerping aan de voorschriften van de gemeenschap brengt. Hij spreekt van „de onverbiddelijke consequentie, waarmede deze ethiek wordt nageleefd, welke den onherroepelijken ondergang tengevolge heeft van ieder, die er tegen zondigt.” Dat is wel iets anders. Geen wonder, dat het individu, geplaatst voor de keus van gehoorzaamheid of onherroepelijken ondergang, zich onder-

werpt; meestal zal hij niet eens voelen, dat het anders kan, zoo krachtig en zoo heel het leven overheerschend is de pressie van het stamverband; maar als hij het voelt, dan laat de zucht tot zelfbehoud hem geen keus. Ik kan daarom in het verhaal geen argument tegen mijn betoog ontdekken.

De macht en de overmacht van de gemeenschap is nergens door mij ontkend; integendeel, ik heb mij aangesloten bij de woorden van Everett: „Not only are all the values of the individual built up in co-operation with his fellows, but his very consciousness, his innermost life is through and through social in its structure.” Ik heb er alleen aan toegevoegd: de kwestie blijft, hoe het individueele in de societas is gefundeerd. En daarbij zie ik een groote verscheidenheid. Prof. Steinmetz onderscheidt drie soorten van groepeeringsen: 1. de vage, losse, zeer tijdelijke als de massa; 2. de groepen als gezin, horde, stam, enz.; 3. abstracte collectiva: klassen, beroepen, adel, bureaucratie, enz.. Het onderzoek van dit alles is nog nauwelijks begonnen; laten wij dus niet de verklaring uit een algemeen soortsinstinkt voorop stellen. Een zekere ontvankelijkheid voor gemeenschap mogen wij wel aannemen, maar dat is lang niet hetzelfde.

Even stip ik aan, dat ik in mijn stuk gelukkig niet bedoelde het geheele probleem „Individu en gemeenschap” te behandelen. Ik wilde blijven op het terrein der individueele psychologie, waar ik dit probleem zag: hoe kom „ik” er toe mij voor een „ander” te interesseeren? Die vraag heeft een vrij beperkte strekking, zij laat liggen de kwestie, hoe groepen gevormd worden.

Een paar woorden nog over wat de schr. aan het begin van zijn beschouwingen zegt, namelijk „dat een wereld, waar alleen egoïstische motieven zouden heerschen misschien denkbaar, maar zeker niet bestaanbaar is te achten.” Daarop volgt het beeld van het „kankergezweel”. Dit beeld doet mij vermoeden, dat schr. het woord „egoïsme” hier neemt in afkeurenden zin, zooals wanneer wij zeggen: „Wat een egoïst is hij.” Wij bedoelen dan, dat hij meer pleegt te nemen dan hem redelijkerwijs toekomt, *ten koste van anderen*. Ik gebruikte echter op de bedoelde plaats het woord in neutralen zin, dus eenvoudig als: voor zich zelf zorgen, zijn eigen belang beoogen, en daarin op zich zelf is zeker niets ziekelijks. Velen hebben zelfs gemeend (het is mijn meening niet) dat het algemeen belang het best wordt gediend, als ieder zoo goed hij kan zijn eigen belang verzorgt. Anderen hebben beweerd, dat egoïsme (let wel: in de neutrale beteekenis) werkelijk de eenige grondslag van elke maatschappij is; zoo o.a. le Dantec, wiens hoogst belangwekkend boek over dit onderwerp niet met een beeld te weerleggen is. Trouwens, leven menschen vaak niet vrij genoegelijk samen, zonder zich wezenlijk voor elkaar te interesseeren?

N. W. B.